

SOCIALNA POGOJENOST UMSKE IN UČNE PRIZADETOSTI OTROK

Gerhard Klein, Soziale Hintergründe, die bei der Entstehung von Behinderungen bei Kindern in den verschiedenen körperlichen und psychischen Entwicklungsstadien ausschlaggebend sind. Präventive Massnahmen.

Nachrichtendienst des DV, 62, 7/1982, 225-229.

Umsko manj razviti otroci in otroci z učnimi težavami nikakor niso enakomerno porazdeljeni po družbenih slojih, ampak jih je v nižjih slojih sorazmerno več kot v višjih. Nekateri ugotavljajo, da je učna neuspešnost relativno odvisna od otrokove intelektualne ravni, je pa povezana s sociakulturnimi dejavniki v življenjskem okolju teh otrok. Med dejavniki, zaradi katerih je otrok iz nižjega sloja zapostavljen v srednjeslojno usmerjeni šoli, so predvsem pomanjkanje storilnostne motivacije, neskladni vzgojni stili družine in šole in drugačna jezikovna kultura. Tem dejavnikom se v najnižjem sloju pridružijo še slabe gnotne razmere, med njimi predvsem tesna in neprimerna stanovanja, skromen zaslužek, nezaposlenost in druge obremenitve staršev. Ker imajo starši teh otrok pogosto le malo znanja in sposobnosti za nego in vzgojo otrok, morajo pa jih negovati in ^{kot} vzgajati v oteženih pogojih, ni čudno, če doživljajo to hudo obremenitev. Iz tega obremenilnega položaja pa se skušajo izkopati tako, da otroku škodijo. So seveda razlike med učnimi težavami in umsko manjrazvitostjo. Pri slednji gre vendarle za primarni naravni primanjkljaj, ki se lahko zaradi neustrezne nege in vzgoje poveča; pri prvi pa gre za motnjo, ki je posledica neustreznega ravnanja staršev v obremenilnih okoliščinah, ki jih ustvarja njihov socialni položaj.

Veliko mater teh otrok je že med nosečnostjo izpostavljene znatnim obremenitvam. Če so zaposlene, morajo delati morda dalj in težje, kot je zanje dobro. Morda morajo skrbeti za veliko družino, ne da bi jim kdo pomagal. Neredko tudi odnosi z možem v tem času niso najboljши. Mnogi od teh otrok niso zaželeni. Druge raziskave ugotavljajo zvezo med otrokovim socialnim poreklom in porodno težo ter umrljivostjo novorojenčkov. Revnejši otroci imajo nižjo porodno težo, pa tudi umrljivost med njimi je višja. To naj bi bila posledica prenatalne podhranjenosti. Ena od raziskav ugotavlja, da je umrljivost dojenčkov pri nezakonskih otrocih dvakrat tako visoka kot pri zakonskih. Druga raziskava pa kaže, da je verjetnost možganskih poškodb pri porodih otrok z nizko porodno težo večja kot pri otrocih z normalno porodno težo. To pomeni, da revščina in socialna problematika ustvarjata ugodne pogoje za nastanek organskih motenj že med nosečnostjo in ob rojstvu.

Pravi, da bi pri dojenčku morali biti izpolnjeni naslednji pogoji za zdravo rast in razvoj: dojenček ne sme biti dalj časa ali pogosto lačen; mati ga mora toliko in tako dolgo varovati in biti ob njem, da se kolikor mogoče redko pojavlja strah pred zapuščenostjo; dojenček mora imeti možnost, da se individualno naveže na stalno osebo. Poleg tega navajajo še druge pogoje (potrebo po miru in toploti, po telesnem stiku itd.). V mnogih družinah, kjer določajo položaj revščina, preobremenjenost z delom, motni odnosi med člani in psihične motnje, temeljne potrebe otrok ne morejo biti zadovoljene. V neki družini sta si starša uredila varstvo otroka tako, da sta delala v različnih izmenah. Oče je le nerad oskrbel otroka, tako da je morala mati vedno vse pripraviti. Odnos med staršema je bil vedno bolj napet. Mati se je

telesno popolnoma izčrpala, saj je morala pogosto vstajati tudi ponoči. Poleg tega so se morali ozirati še na sosede. Starša nista imela ne dopusta ne prostega časa. Ko je postalo stanje nevzdržno, so otroka odpeljali k stari materi, kjer je zbolel, tako da se je moral dalj časa zdraviti.

Podobnih zgodb je cela vrsta. Njihov skupni imenovalec je zanemarjanje otroka. Le-tega pa nikakor ne gre pripisati samo nesposobnosti in neznanju matere. Te matere so bile do kraja preobremenjene s službo ali številno družino, ali pa so bile tudi same motene, kar jim je preprečevalo, da bi vzpostavile dober odnos z otrokom.

Pri mnogih materah iz teh okolij pa lahko tudi opazimo, da svoje otroke lepo negujejo, dokler so majhni in prikupni. Ko pa se začnejo osamosvajati, ko začnejo tekati, raziskovati in uveljavljati svojo voljo, jim postanejo breme. Najraje jih dajo v stajico ali pa vtaknejo v posteljo.

Prav pri otrocih z učnimi težavami so pogosto opazili tako omejevanje. Ni redko tudi v primerih, ko je oče nezaposlen ali za delo nesposoben pa sedi doma v tesnem, zvočno slabo izoliranem stanovanju. Teda je najbolj zadovoljen, če so otroci pri miru, in ga ne motijo z igro in gibanjem, vpitjem ipd. Marsikje preprečujejo otrokom, da bi šli brez odraslih ven. Nasploh je postelja za mnoge starše najbolj priljubljen kraj za varovanje otrok. To pomeni, da so najbolj veseli, če otrok spi. Čas spanja skušajo kolikor mogoče podaljšati. Neredko morajo otroci tudi čez dan za kazen v posteljo. Na ta način starši omejujejo ne le splošno potrebo po gibanju, ampak zatirajo vse oblike samostojnosti, ker motijo odrasle. Le

redko se igrajo z otrokom. Očetom se zdi pod častjo, matere pa nimajo časa. Preobremenjena mati je prisiljena "poenostaviti" postopke z otrokom. Nima časa, da bi počakala, da bi se otrok sam oblekel. Samostojne poskuse, da bi pil in jedel, bo dopustila šele, ko se otrok več ne popaca.

Prav tako omejujejo tudi govorni razvoj. Dokler je otrok majhen, ga spodbujajo k prvim besedam, ko pa začne sam spraševati, ga zavirajo. Spraševanje doživljajo starši kot obremenitev in zoprno radovednost. Pravijo: "Ne sprašuj kar naprej. Ne bodi tako radoveden. Bodi tiho." Da bi otroke navadile na snažnost, veliko mater tepe otroke ali pa jih pusti dolgo sedeti na kahllici. Nekateri otroci sploh ne prenehajo močiti ali pa ponovno začnejo, potem ko so bili določeno obdobje že suhi. Marsikatera mati obupa in pušča otroka mokrega ali pa perilo kar suši, ne da bi ga prala. To seveda neugodno vpliva na otrokove stike z drugimi otroki.

Poleg omejevanja pa opazimo tudi popolno ravnodušnost. Mati pušča otroka samega, ko gre v trgovino; starši vse popoldne ne vedo, kje so njihovi otroci in kaj počnejo. Ravnodušnost in omejevanje se rada menjavata. Pogosto starši doma v stanovanju omejujejo, ko pa jim otroci zginejo izpred oči, so do njih popolnoma ravnodušni.

Ko pridejo ti otroci v vrtec, se težko vključijo v skupino. Izstopajo, ker se ne znajo igrati, ker so pretirano zadržani ali pa napadalni. S seboj ne prinesejo predpogojev, da bi se lahko vključili v skupine 20 ali 30 otrok. Vzgojiteljice ne morejo upoštevati posebnih potreb

teh otrok, ker imajo v skupini preveč otrok in ker tudi nimajo dovolj znanja za opravljanje takih nalog. Za mnoge teh otrok vrtec ni spodbuda in dopolnilo domače vzgoje, ampak novo področje problemov. Srečajo se z novimi in drugačnimi zahtevami in doživijo, da jih drugi otroci odklanjajo.

Ob všolanju je skoraj polovica vseh učno prizadetih otrok zavrnjena kot šolsko nezrela. S tem se staršem in otrokom uradno potrdi, da otrok še ni tako zrel kot drugi. Kako to vpliva na položaj v družini, ne vemo dobro. Nekateri starši začnejo otroka učiti brati in računati. Lahko si mislimo, da se ta "mala šola" ne razvija v obojestransko zadovoljstvo. Otrok dobi odpor do šole. Ko se končno všola, se spet sreča s pričakovanji, ki jim ne more ustreči; izpostavljen je vedno večjim obremenitvam. Doživlja neuspeh za neuspehom, kar vodi do vse globljega prepada med njim in drugimi učenci, do izločitve in osamitve učenca.

Vzroke za to torej ne gre iskati toliko v neizobraženosti in nesposobnosti staršev, ampak v družbenih okoliščinah - revščini, preobremenjenosti z delom in stanovanjski utesnjenosti, ki onemogočajo staršem, da bi se lahko sproščeno posvetili otroku.

Blaž Mesec